

Cerrahpaşa Kadın Hastalıkları ve Doğum Polikliniği'nde Kontraseptif Kullanımı

Dr. Pelin Öçal, Dr. İrem Cansever, Dr. Funda Salihoğlu, Dr. İsmail Çepni, Dr. Haluk Işıloğlu

İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı

Özet

Amaç: Hasta popülasyonumuzdaki kontraseptif tercihlerini, oranlarını ve hastaların belirttikleri yön-temlere ait yan etkileri tespit etmek.

Gereç ve Yöntem: Çalışmamız Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı polikliniğine herhangi bir nedenle başvuran ve reproduktif çağda olup düzenli cinsel birlikteliği bulunan 274 hasta üzerinde anket tarzında yapılmıştır. Kadınlara halen hangi kontrasepsiyon yöntemini kullandıkları ve buna bağlı şikâyetleri sorulmuştur.

Bulgular: Hastaların kullandıkları kontrasepsiyon yöntemine göre dağılımı şu şekildeydi: RİA %32.1, kondom %13.9, tüp ligasyonu %5.1, oral kontraseptif %4.7, spermisit %0.4, enjekteable kontraseptif %0.4, koitus interruptus %41.6, takvim metodu %1.5, laktasyon %0.4. RİA ve oral kontraseptif kullanan hastalarda en sık rastlanan şikâyet ara kanama iken, koitus interruptus ile korunan hastalarda gebelik idi.

Sonuç: Aile planlaması halen ülkemizin önde gelen sorunlarından biridir. Bu sorunu çözenin en iyi yolu, etkili kontrasepsiyon yöntemlerini uygulamaktır. Bu yöntemleri hastaya tavsiye ederken de sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel seviyeye ve kullanım kolaylığına özellikle dikkat edilmelidir. Hastane ve sağlık ocakları dışında eğitim programları ve basın ile de aile planlaması desteklenmelidir.

Anahtar kelimeler: Kontrasepsiyon, RİA, oral kontraseptif, kondom, koitus interruptus

Abstract

Contraceptive Methods Used in Cerrahpaşa Medical School, Department of Gynaecology and Obstetrics

Background and Design: To define the choice and extend of methods of contraception used and to find out their adverse effects stated by patients in our population.

Materials and Methods: Our study was made in Cerrahpaşa Medical School at the department of Gynaecology and Obstetrics as a questionnaire. We asked the contraception methods and their adverse effects to 274 sexually active patients.

Results: The rate of contraception methods were: IUD 32.1%, condom 13.9%, tubal sterilization 5.1%, oral contraceptive drugs 7%, spermicide 0.4%, injectable contraceptives 0.4%, coitus interruptus 41.6%, calendar method 1.5%, lactation 0.4%. The most common complaint with IUD and oral contraceptive use was spotting and with coitus interruptus pregnancy.

Conclusion: Family planning is still one of the most important problems of our country. We can solve this problem with effective contraception methods. Effective contraception methods must be advised according to the socio-economic level, education level and compliance. Besides the maternity hospitals and health clinics family planning should be encouraged with education programs and by the press.

Keywords: Contraceptive methods, intrauterine device, oral contraceptives, condoms, coitus interruptus

Giriş

Gelişmekte olan ülkelerde, her yıl yarım milyondan fazla kadın hayatını gebeliğe bağlı komplikasyonlar nedeniyle kaybetmektedir (1). Bu ölümlerin engellenmesinde sadece gerekli acil tıbbi müdahale değil, aile planlaması eğitimi ile istenmeyen yüksek riskli gebeliklerin ve bireylerin kendi çabalarıyla indüklediği düşüklerin önüne geçilmesi önem kazanır (1). Hem anne sağlığı hem de nüfus artışının engellenerek toplumun sosyo-ekonomik düzeyini artırmak açısından aile planlaması programlarının doğru şekilde yürütülmesi faydalı olacaktır. Türkiye'de yapılan bir çalışmada tercih edilen kontrasepsiyon metotları şu şekilde bildirilmiştir: %38 RİA, %19.4 kondom, %12.5 oral kontraseptif, %6.6 spermisit, %0.4 tubal sterilizasyon, %15.9 doğal yöntemler (çoğunlukla geri çekme, %7.4 koruma yöntemi kullanılmıyor (2).

Bu veriler ülkenin farklı bölgelerinde ve farklı hastanelerde değişiklik göstermektedir. Bunun nedeni hem bireylerin farklı kültürel, sosyoekonomik ve dinsel özelliklerinin olması, hem de sağlık çalışanlarının bilgi düzeyleri ve aile planlaması eğitimi verme olanaklarının değişkenlik göstermesidir.

Biz de kendi hasta popülasyonumuzdaki kontraseptif tercihleri ve oranlarını, yöntemlere ait hastaların belirttikleri yan etkileri tespit etmeyi amaçladık.

Gereç ve Yöntem

Çalışmamız Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı Polikliniğine herhangi bir nedenle Ocak 2001- Ocak 2002 yılları arasında başvuran 5441 hastadan 15 ile 50 yaş arasında olup düzenli cinsel birlikteliği bulunan ve ankete katılmayı kabul eden 274 hasta üzerinde yapılmıştır. Kadınların halen hangi kontrasepsiyon yöntemini kullandıkları, kullanım süreleri ve kullandıkları yöntemle ilgili şikâyetleri sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar Pearson'un ki-kare istatistik analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir.

Bulgular

Hastaların yaş ortalaması 35.67 (± 7.94) idi. Çalışmaya katılanların 267'si (%97.4) evli, 7'si (%2.6) ise bekâr, birlikte yaşayan veya imam nikâhlı idi.

Hastaların kullandıkları kontrasepsiyon yöntemine göre dağılımı şu şekilde idi: RİA %32.1, kondom %14.6, tüp ligasyonu %5.1, oral kontraseptif %4.7, spermisit %0.4, enjektörle kontraseptif %0.4, koitus interruptus %41.6, takvim metodu %1.5, laktasyon %0.4 idi (Tablo 1).

Hastalara kullandıkları yöntemlere bağlı şikâyetlerinin olup olmadığı soruldu: RİA kullanan hastaların %21.1'inde ara kanama, %18.9'unda kasık ağrısı, %14.4'ünde vaginal akıntı, %4.4'ünde bel ağrısı şikâyeti mevcuttu.

Oral kontraseptif kullanan hastalarda ise %16.6 oranında ara kanama şikâyeti mevcuttu. Doğum kontrol yöntemi olarak oral kontraseptifleri tercih eden diğer hastalar vaginal akıntı, RİA isteği nedeniyle ve kontrol muayenesi amacıyla başvurmuşlardı.

Koitus interruptus ile korunan hastalar ise %1.84 gebelik nedeniyle başvurmuştu. Diğer yöntemleri kullanan hastaların kullandıkları yöntemle ilgili şikâyetleri yoktu. Tablo 2'de hastaların belirttiği şikâyetler genel olarak özetlenmiştir.

Tablo 1. Çalışmaya alınan hastaların korunma metotları

Korunma Metodu	Kullanan Hasta Sayısı	Yüzde
Koitus interruptus	114	41.6
RİA	88	32.1
Kondom	38	13.9
OKS	13	4.7
Tüp ligasyonu	14	5.1
Laktasyon	1	0.4
Takvim	4	1.5
Aylık iğne	1	0.4
Spermisit	1	0.4

Tablo 2. Doğum kontrol yöntemleri kullanan hastaların belirttiği şikâyetler

Yan Etkiler	Sıklık	Yüzde
Ara kanama	34	12.4
Vajinal akıntı	28	10.2
Kasık ağrısı	49	17.9
Bel ağrısı	4	1.5
RİA isteği	16	5.8
Âdet rötarı	16	5.8
Âdet görememe	6	2.2
Kontrol	39	14.2
Kaşıntı	8	2.9
Diğer	74	27

Doğal metotlarla korunan hastaların (n:118) 72'si, modern yöntemleri kullanan hastaların (n:156) %48.1'i isteğe bağlı küretaj yaptırmışlardır. Doğal metotlarla modern metotlardaki küretaj oranının Pearson'un ki-kare istatistiksel analiz yöntemi ile karşılaştırılması sonucunda fark anlamlı olarak bulunmuştur (p:0.033). Buna göre beklenildiği gibi doğal metotlarla korunan hastaların ortalama küretaj sayısı daha fazladır.

Tartışma

İstanbul'da yaşayan ve çoğu memur ya da memur eşi olan ve herhangi bir nedenle üniversitemize başvuran reproduktif çağıdaki kadınların doğal yöntemlerle korunma oranı %43.1 olarak bulunmuştur. Herhangi bir doğal yöntemle korunma oranı Türkiye Nüfus Sağlığı Araştırması 2003 sonuçlarına göre %28.5'tir (8). Arada oldukça büyük bir fark bulunmaktadır. Bu fark sosyo-kültürel seviye ve yerleşim yerlerinin farklı olmasından kaynaklanıyor olabilir. Ancak ankete katılan hastalar bu bakımlardan irdelenmediği için kesin bir yorum yapmak doğru olmaz. Yalnız doğal yöntemlerin güvenilirliğinin çok düşük olduğu bir gerçektir ve bu gerçek ışığında kliniğimize başvuran hastalara aile planlaması eğitiminin halen yeterli olarak verilemediği söylenebilir.

Kliniğimize başvuran ve modern yöntemler ile korunan kadınların büyük çoğunluğu (%32.1) RİA kullanmaktaydı. RİA kullanan hastalar genel olarak 25-40 yaş grubundaydı ve hepsi en az bir kere doğum yapmıştı. Bu hastaların kontrasepsiyon yöntemi olarak RİA'yı tercih etmelerinin nedeni oral kontraseptiflerin yan etkilerine karşı bir korku olması (3) ya da hekimlerin hastaları, özellikle en az bir doğum yapmış hastaları, daha uzun süreli, daha ucuz kontrasepsiyon sağladığı için RİA'ya yönlendirmeleri olabilir. Ancak RİA'yı tercih etmek kadar kullanımına devam etmek de önemlidir. Yapılan çalışmalarda RİA ile korunan hastaların metoda devam etme oranı %60 civarında bulunmuştur (4,5). Demek ki RİA kullanan hastaların şikâyetleri doğru şekilde değerlendirilir, tedavi edilir ve hastaya bilgi verilirse, yarından fazlası bu yöntemi kullanmaya devam etmektedir.

Kliniğimize başvuran hastalarda oral kontraseptif kullanma oranı sadece %4.7 idi. Bu hastalarda ilaca bağlı görülen şikâyet yalnızca ara kanama idi. Bizim hasta popülasyonumuzda oral kontraseptif kullanımı Türkiye'de yapılan diğer çalışmalara göre daha düşük olarak bulunmuştur (2). Ancak TNSA-2003 verilerinde oral kontraseptif kullanım oranı %4.7 olarak belirtilmiştir ki bizim sonuçlarımızdan farklı değildir (8). Yine aynı araştırmada bu oranın 1988'den günümüze gelindikçe düşme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle oral kontraseptiflerin kullanımını özendirme amacıyla sağlık ocakları ve aile planlama merkezlerinde ilk kutunun bedava verilmesi ve kadınlarla bire bir iletişim kurarak ilacın kullanımının daha iyi anlatılması gerekmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için ise devletin bu konuya desteğinin artması gereklidir. Yaptığımız çalışmada OKS kullanan hastaların genç yaş grubu olduğunu tespit ettik. Bunun nedeni, ileri yaştaki kullanımının emboli riskini artırması nedeniyle hekimler tarafından önerilmesi olabilir. İleri yaştaki hastalar iyi değerlendirilerek risk faktörü taşımayan olgularda düşük doz ilaç önerilebilir. Böylelikle kadınlar reçete

yazdırmaya gelirken düzenli takibe gelmiş olurlar ve bu sayede rutin taramaların uygulanması sağlanabilir.

Yaptığımız çalışmada kondom kullanımı %13.9 oranında; diğer çalışmalara ve TNSA-2003 sonuçlarına benzer olarak bulundu (2,8). Den Tanhelaar ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada, kondom kullanımının seksüel ilişki kalitesinde farklılık yaratması nedeniyle tercih edilmediği gösterilmiştir (3). Ancak cinsel yoldan bulaşan hastalıklar yönünden yüksek riskli bireylere kondom kullanımı mutlaka önerilmelidir. Dünyada her yıl yaklaşık 333 milyon yeni cinsel yolla bulaşan hastalık vakasının meydana gelmekte olduğu ve büyük kısmının gelişmekte olan ülkelerde görüldüğü belirlenmiştir. Bu hastalıklar insanların genç ve aktif oldukları dönemde görülmektedir. Olguların üçte birini yaşı 25'in altında olan gençler oluşturmaktadır. Ülkemizde ise bildirim sisteminin yetersiz çalışıyor olması, ülke verilerimizin ve sürveyansın yetersiz olması problem olmaktadır (9). Bu nedenle sistem düzeliş ulusal sağlık politikası oluşturulana kadar özellikle evli olmayan ve/veya çokeşli olan bireylere kondom kullanımı önerilmelidir.

Olgularımızda tüp ligasyonu ile korunanların oranı %5.1 olarak bulunmuştur. Korell ve arkadaşları, daha yaşlı olan ve aile planlamasını tamamlamış hastalarda yaptıkları çalışmada tüp ligasyonu yöntemini tercih etme oranını daha yüksek buldular (6). Tüp ligasyonu özellikle gravidası ve küretaj sayısı fazla olan ve 35 yaşın üzerindeki hastalar için uygun bir yöntem olarak görülmektedir. Özellikle doğum sonrası ilk günlerde yapılan tüp ligasyonu annenin ikinci kez hastaneye yatmasını önlemesi açısından pratik ve hastanın ikna edilmesini kolaylaştırıcı bir yöntemdir.

Kliniğimize başvuran hastalarda enjektabl kontraseptif ve spermisit kullanımı muhtemelen metotların tanınmaması nedeniyle çok düşük bulunmuştur.

Doğum kontrol metotları ile ilgili kadınların tatmin olup olmadığının değerlendirildiği 1466 hasta üzerinde yapılan bir çalışmada oral kontraseptif kullananlarda ilacın yan etkileri hakkında korkunun, RİA ve tüp ligasyonu kullanan kadınlarda kullanım kolaylığının, kondom kullananlarda seksüel ilişki kalitesindeki farklılığın ve doğal yöntemlerle korunanlarda gebelik korkusunun ön planda olduğu bulunmuştur (3).

Kontrasepsiyon yöntemleri arasında yöntem değiştirme oranlarını değerlendiren Grandy ve arkadaşları çalışmalarında bu oranı evli kadınlarda %40, evli olmayanlarda %61 olarak bulmuştur. Evli olan ve çocuğu olmayan hastalarda uzun dönemli ve geri dönüşümü olmayan yöntemlerin tercih edilmediği, evli olan ve daha yaşlı olanlarda sterilizasyonun daha çok tercih edildiği tespit edilmiştir (7). Bu nedenle hastaların medeni halleri, gravidaları ve yaşları göz önüne alınarak kontrasepsiyon yöntemlerini önermek gerekir. Aile planlaması ve doğum kontrolü yalnızca kadınları değil, tüm aileyi ve toplumu ilgilendiren bir konu olarak değerlendirilmeli ve toplum sağlığının bir parçası olarak ele alınmalıdır. Sağlıklı bir nesil yetişebilmesi için gerekli ön koşul budur. Kadın başına çocuk sayısı (toplam doğurganlık oranı) 1998 yılında 2.61 iken, 2003 yılında 2.23 olarak bulunmuştur. Bu, yaklaşık %15'lik bir azalmaya işaret eder (8). Türkiye'nin önemli yaralarından bir olan bebek ölümlerinde ise Batı'ya göre hâlâ yüksek oran devam etmektedir. 1998 yılında bu oran %46.5 iken, 2003'te %28.7'ye indi. Türkiye bebek ölüm hızını her ne kadar binde 120'lerden binde 30'un altına düşürdüysede Batı'da binde 5-6'larda olduğu dikkate alındığında, yine de yetersiz kaldığı görülmektedir (8). Bu nedenle çiftlere aile planlamasının önemi iyi anlatılmalı ve kendilerine en uygun yöntem özendirilmelidir. Hastaların kullandıkları yöntemle ilgili şikâyetleri ele alınarak tedavi yoluna gidilmeli ve kişilere gerekli bilgi verilmeli, gerekiyorsa daha uygun bir yöntem önerilmelidir. Yeni bir yöntem seçerken yöntemi kullanmanın çiftlerin cinsel ve üreme yaşamları-

nı etkileme faktörünü ve kontraseptif yönteminin kullanım kolaylığı ve güvenilirliği birlikte dikkate alınmak zorundadır. Bir başka önemli nokta da sağlık personelinin kontrasepsiyon hakkında bilgi verirken, sadece hizmet verdiği birimde bulunan yöntemler üzerinde vurgu yapmaktan kaçınması, bütün yöntemler hakkında bilgi vermesi gerekliliğidir.

Sonuç olarak, aile planlaması ülkemiz için ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir. Bu sorunun çözülmesi için özellikle birinci basamak sağlık hizmeti veren kurumlarda her ne sebeple başvurursa başvursun reproduktif çağdaki tüm kadınlara yeterli zaman ayrılarak aile planlaması eğitimi verilmelidir. Ayrıca aile planlamasına ayrılan bütçenin artırılması gereklidir. En önemlisi de günümüzün en güçlü iletişim aracı olan medya organlarından daha fazla yararlanılmalıdır.

Kaynaklar

1. Salter C, Johnston HB, Hengen N. Care for postabortion complication; Saving women's life. Population Report Series, No. 10. Baltimore Johns Hopkins School of Public Health, Population Information Program; 1997.
2. Turan JM, Bulut A, Nalbant H. The quality of family planning services in two low-income district of İstanbul. Turk J Popul Stud 1997;19:3-24.
3. Den Talhelaar D, Oddens BJ. Factors influencing women's satisfaction with birth control methods. Eur J Contracept Reprod Health Care 2001;6:153-8.
4. Olanitwo AW, Anante M, Balogun OR, Alao MO. Intrauterine contraceptive device: Socio-demographic characteristics of acceptors, acceptability and effectiveness in teaching hospital in Nigeria. Niger J Med 2001;10:14-7.
5. Meirik O, Farley T, Sivin E. Safety and efficacy of levonorgestrel implan, intrauterine device, and sterilization. Obstet Gynecol 2001;97:539-47.
6. Korell M, Englmaier R, Hepp H. Effects of tubal sterilization. Zentralbl Gynokol 2000;122:28-34.
7. Grandy WR, Billy JO, Klepinger DH. Contraceptive method switching in US. Perspect Sex Reprod Health 2002;34:135-45.
8. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003 Ön Rapor; Haziran 2004.
9. Zarakolu P. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayınları Hacettepe Makaleler; Haziran 2003.